

DOPRINOS PIONIRA HIPNOTERAPIJE – DR. FRANZA ANTONA MESMERA U POVIJESTI PSIHOTERAPIJE I MEDICINE

THE TRIBUTE OF THE PIONEER OF HYPNOTHERAPY – FRANZ ANTON MESMER, MD, PhD IN THE HISTORY OF PSYCHOTHERAPY AND MEDICINE

Ljubomir Radovančević*

SUMMARY

Modern hypnosis started with the Austrian physician Franz Anton Mesmer (1734-1815), who believed that the phenomenon known as mesmerism, or animal magnetism, or fluidum was related to an invisible substance – a fluid that runs within the subject or between the subject and the therapist, that is, the hypnotist, or the “magnetizer”. The term hypnosis was introduced in the 1840s by a Scottish surgeon James Braid (1795-1860), who believed the subject to be in a particular state of sleep – a trance. In the late 19th century, a French neurologist Jean Martin Charcot (1825-1893) thought hypnotism to be a special physiological state, and his contemporary Hypnotite-Marie Bernheim (1840-1919) believed it to be a psychological state of heightened suggestibility. Sigmund Freud, who studied with Charcot, used hypnosis early in his career to help patients recover repressed memories. He noted that patients would relive traumatic events while under hypnosis, a process known as abreaction. Freud later replaced hypnosis with the technique of free associations. Today, hypnosis is used as a form of therapy (hypnotherapy), a method of investigation to recover lost memories, and research tool. According to Caplan & Sadock, F.A. Mesmer is generally thought of as the fons et origo of modern psychotherapy; and from the early techniques of mesmerism, it is said, have evolved the more elaborate and sophisticated therapeutic measures of the analyst and his colleagues. Although Mesmer was certainly dealing with individuals suffering from a variety of neurotic disorders, and though the clinical successes he achieved were the result of psychological processes that his procedures induced in his patients, Mesmer’s theoretical formulations, his

* Prim. dr. sc. Ljubomir Radovančević, Hrvatska udruga za povijest medicinskih znanosti

Adresa za dopisivanje: Petrova 158, 10000 Zagreb

understanding of the nature of the treatment he developed, and his specific procedures were all totally different from those of the 20th – century analyst. He was one of the cornerstones in the development of psychoanalysis through hypnosis mainly of hysterical patients.

Key words: history of medicine, 18th, and 19th century, psychotherapy, hypnotherapy, Franz Anton Mesmer, Austria

UVOD

U radu autor opisuje život i doba u kojem je djelovao Franz Aton Mesmer (1734.–1815.) i analizira mesmerizam – hipnotizam – animalni magnetizam u kontekstu povijesno-medicinskih okolnosti. Mesmerov se doprinos sastoji u upozoravanju tadašnjega medicinskog establišmenta na neurozu. Prije toga liječnici su se uglavnom bavili psihozama. Radilo se zapravo o hipnoterapiji koja se danas svestrano p(ri)oučava i primjenjuje diljem svijeta. Od Mesmerove metode – mesmerizma – vodi crvena nit do Freudove psihoanalize. Mesmer se spominje u svakom suvremenom udžbeniku psihijatrije i drugim knjigama u poglavljima o povijesti psihijatrije, o hipnozi i o neurozama. Važnost “životinjskog magnetizma” za psihijatriju počiva u tome što je to najznačajniji i najreprezentativniji pokušaj dovođenja u žarište znanstvenog i lječidbenog interesa za neurotsku, a ne psihotičnu pojavnost, osobito što se tiče disocijativnih poremećaja. Iako se smatra predznanstvenim pogledom na snagu sugestije, mesmerizam je imao dalekosežan utjecaj na medicinu i filozofiju u razdoblju romantizma, kao i na rane forme hipnotskog tretmana, koje su poslije bile znanstveno razrađene. Danas se na mnoge Mesmerove spekulacije, nekritične tvrdnje i zanesenjaštvo možemo nasmiješiti, ali taj je psihoterapeut utro put Jamesu Braidu, Ambroise Liebeaultu, Hypolit-Mariel (Berneimu), Eugenu Azamu, Jeanu Martinu Charcotu, Josefu Breueru, Pierreu Janetu i Sigmundu Freudu. Hipnoza danas uvelike koriste vješti hipnoterapeuti u anesteziji, pri liječenju psihosomatskih bolesti i u klasičnoj psihoterapiji kao znanstveno-medicinsku djelatnost.

KAKO JE POČELO

Anton Franz Mesmer rodio se 23. svibnja 1734. u Inzangu, kod Bodenskoga jezera, jezero Constance, kao sin lovca u službi biskupa u Constanceu, a umro je 5. ožujka 1815. u Meersburgu, Švicarska. Osnivač je mesmerizma, preteče hipnotizma. Studirao je teologiju i prirodoslovlje, pravo i filozofiju. Kao doktor filozofije prešao je na medicinu u Beču.

Proslavio se kao liječnik zahvaljujući svojoj teoriji o lječidbenoj snazi magnetiziranog željeza.

Mesmerov doprinos, koji se zbio krajem XVIII. stoljeća, sastojao se u značajnom utjecaju na razvoj psihoterapije.

Sve je počelo 1766. s prijedlogom njegove doktorske disertacije *Fiziomedicinska rasprava o utjecaju planeta na čovječje tijelo* na Medicinskom fakultetu Bečkog sveučilišta. Tu je razmatrao i branio koncept da planete utječu na fiziološke i psihološke pojavnosti. Ukratko: planeti i ostala nebeska tijela, Zemlja i sva živa bića na njoj utječu jedni na druge. Taj međusobni utjecaj posreduje neka sila – fina tekućina – *fluidum* koja se širi u baš sve prostore i prožima organsku i anorgansku tvar. Prodire i u čovječje živce i uravnotežuje njihovu funkciju. U čovjekovu tijelu postoje zakonitosti koje su podudarne sa zakonitostima magneta. Tako se u tijelu čovjeka lako zamjećuju negativni i pozitivni polovi, što mijenjaju svoje mjesto, pa začas oslabe, zatim ojačaju ili nestaju. Zbog te srodnosti živog bića s magnetom s mogućnošću utjecaja na drugo živo biće i stvari, Mesmer je govorio o fenomenu *animalnog magnetizma*. Čovjek svojom voljom fluid životinjskog magnetizma lako pokrene u gibanje – učini da se s jedne ravnine organizma premjesti na drugu i tako lako uzrokuje upravo posebne promjene u ljudskom tijelu. Bolest je tako posljedica nepravilne raspodjele fluida u tijelu, a za ozdravljenje potrebno je opet ostvariti sklad u rasporedu fluida u tijelu. Mesmer je svojih 27 teza o magnetizmu završio optimistično: “S tim spoznajama liječnik će konačno dobiti sredstvo s kojim bi točno i lako ustanovio zdravstveno stanje bilo kojeg čovjeka i isto bi ga tako lako obranio pred bolestima prema kojima je inklinativan. Tako bi lječidbeno umijeće doseglo najviši stupanj savršenstva.” Mesmer je uobličio svoju disertaciju u drukčije vrijeme nego što je danas. Njegove su teze priznale sve tadašnje postojeće znanstvene akademije, osim jedne. Tako je bio zapažen u znanstveničkom svijetu. U kasnijoj publikaciji naslovljenoj *Disertacija o otkriću animalnog magnetizma 1779.*, Mesmer je postavio hipotezu da ljudi posjeduju posebnu talentiranost specijalnoga magnetnog fluida koji, kada se oslobodi, može postići zadivljujuće terapijske učinke (upravo pomoću hipnoze). Mesmer je za sebe tvrdio da je magnetizirao mnoge ljude, ali je postigao i stvarne lječidbene uspjehe. Mesmer nije ostao pri svojim teoretskim postavkama, nego se ubrzo upustio u primjenu, u borbu protiv bolesti s novim armamentarijem i instrumentarijem – (životinjskim) magnetizmom. Isprva je bolesnike elektrizirao s tada postojećom primitivnom aparaturom. Zatim je prešao na drugu tehniku. Na pacijente je prislonio veliki magnet. Ubrzo mu je postalo

Franz Anton Mesmer
(1734.–1818.)

jasno da postiže isti efekt, čak i bez priručnih sredstava. Tako je počeo “magnetizam” lako, neposredno prenositi na pacijente. Razradio je zatim pravila kako je potrebno gledanjem i pokretima – potezima uzduž bolesnikova tijela i ekstremiteta prenositi na njega magnetizam. Transfer se te skrivene energije, tog fluida, provodi dodirom (koji liječi) ili čak na daljinu (što tvrde i današnji iscjelitelji – nadriliječnici preko fotografije koja im je poslana

pismom, preko radija ili televizije.)

Mesmer se, dakle, ističe kao zanimljiva osobnost austrijske medicine druge polovice XVIII. stoljeća. Tvorac je ideje animalnog magnetizma. A ta je složena terapijska procedura bila uvod u hipnozu – tehniku (auto)sugestivnog djelovanja. Mesmerizam je zapravo stanje bivanja hipnotiziranim, teorija o upotrebi hipnotizma od mesmerista. Mesmeriziranje (glagolska jedinica), mesmerizirati (prijelazni glagol) označava induciranje stanja biti hipnotiziran. Mesmerizam je, dakle, način shvaćanja i psihoterapije neuroza, prema teoriji koju je razvio F. A. Mesmer. Iako su po nekim tradicijskim informacijama hipnozu upotrebljavali i stari Indusi, Perzijanci i Egipćani u hramovskoj medicini – u tzv. hramovima sna, jer su vjernici zapadali u hipnotički san, trans.

Prvi povijesni pisani podaci o hipnozi potječu tek od Mesmera 1775. u Beču. Godine 1776. Mesmer je, razradivši te teorije o biostrujama u čovjeku povezanim s upotrebom magneta i načinom liječenja, povjerovao da je otkrio da magnetska terapija, koju je tako zastupao, ne ovisi o učinku magneta, nego o nekim misterioznoj sili kozmičkog podrijetla, nekom fluidu koji čovjek posjeduje kao poseban dar, a prenosi se s čovjeka na čovjeka. Takav magnetizer može liječiti na taj način da se reetablira unutarnji

narušeni ekvilibrij organizma – tijela i duše. Mesmer je primijenio bioelektrično izučavanje talijanskog fiziologa Luigi Galvanija (1737.–1798.). Njegovi pokusi na životinjama (najviše žabama) odveli su ga u vjerovanje da živci i mišići generiraju elektricitet koji rezultira u mišićnim pokretima. Veza između elektriciteta i magneta dobro je poznata. Grof Alessandro Volta (1745.–1827.), talijanski fizičar, poslije je pokazao da je zamijećena struja ishodila iz kontakta dva različita metala koje je Galvani koristio. Mesmer je bio tri godine stariji od Galvanija. Saznavši za njegovo otkriće, odmah je protumačio ove pokuse, vjerujući da se radi o pojavi koju je nazvao animalni magnetizam. Napustio je vlastiti magnet i dalje bez toga liječio svoje pacijente. Dobar glas o njegovim odličnim uspjesima brzo se širio. Zbog velikog priljeva bolesnika, Mesmer je započeo grupno liječenje koje se održavalo u teatralnoj, ceremonijalnoj, ali ugodnoj atmosferi zamračene prostorije, a bilo je kombinirano s muzikoterapijom. Pacijenti bi se okupili i sjedili oko kade ispunjene krhotinama željeza i stakla, potopljenih u vodu, što je Mesmer prije toga “magnetizirao” vlastitim rukama. Bolesnici su prihvatili vireće komadiće željeza i pod utjecajem glazbe padali u trans, doživljavali kloničko-toničke krampe. Nakon nekoliko takvih seansi “čudesno” su se lišili svojih neurotskih simptoma. Terapeutska Mesmerova slava se širila, a njegovoj je osobnosti pripisivana posebna nadarenost jer samo on može posjedovati taj magnetni fluid koji elektrizira okolinu te ga inducira u opredmećenje i ostvarenje u objektima oko sebe rukopoložanjem koje bi navodno pogodovalo električnom provodu magnetizma u tijelo i duše okupljenih ljudi.

KAKO SU SE IDEJA, A I PRAKSA ŠIRILI

Mesmerovi su učenici tu metodu prakticirali, raširili i razradili u detalje. Kako su ljudi, koji su iskusili taj proces, poslije pripovijedali, neki nisu osjetili baš ništa. Druge su prošli nekakvi srsi, kašljali su i slinili. Na kraju tu su bile i takve ličnosti, a među njima najviše mladih žena, koje su se pri magnetiziranju prevrnule naiznak – u histerični opistotonus, i počele bi se čudno izvijati i zvjerati između grcanja i smijeha – za trenutak izgubljene, dezorijentirane, blijede. Takvo se stanje naziva napadaj ili kriza i zato se mislilo da posjeduje posebni terapijski učinak. Nakon dvije ili tri takve krize bolesnik bi bio lišen svih smetnji zbog kojih je i došao k liječniku.

Budući da drugi liječnici u to vrijeme nisu imali takvih spektakularnih uspjeha niti kada bi ga imitirali, svladavši odium šarlatanstva, počeli su ga ljubomorno proganjati, mrziti i zavidjeti mu. To je dovelo do takve pizme da je zbog tog jala Mesmer bio prisiljen emigrirati iz Austrije 1778. u Pariz.

Naivna mehanicistička i vulgarna materijalistička shvaćanja te stroga somatičarska orijentacija u tadašnjoj psihijatriji i medicini, ometali su prihvaćanje mesmerizma u kolegijalnoj sredini jer se tada nije moglo pojmiti da postoji fenomen kao što podsvijest.

Imao je F. A. Mesmer stvarnih uspjeha i stekao je slavu, ali je ona u Beču bila kratka vijeka (*Nula propheta in patria sua*).

U Parizu je odmah po dolasku u vlastitoj pariškoj klinici oko 1780. priređivao seanse oko stola okupljenim pacijentima i drugim znatiželjnicima na banketima. Nastavio je sa svojim mističnim seansama, što je izazvalo isprva golem entuzijazam u kolegijalnim krugovima i općenito u javnosti. Zbog ponovljenih uspjeha zadobio je golemu potporu mnogih istaknutih i bogatih pojedinaca.

POČETAK PADA

Mesmerizam je postao moda. Ali poslije su se pojavila i protivljenja sa strane medicinske profesije. Čim se naselio u Francuskoj, javila se kontroverznost njegova rada i kolegijalni komploti. Ipak, silna navala bolesnika preokupirala ga je pa nije mogao sam liječiti tolike ljude te su njegovi učenici po Francuskoj osnovali još dvadesetak “harmoničnih društava” – danas bi rekli ambulanti, gdje se liječilo magnetizmom. Ipak je Mesmerovoj slavi odzvonilo. Kao što mu je u Beču bio zabranjen rad, tako je i u Parizu, nakon velike popularnosti, stekao protivnike.

Nevolje su bile uzrokovane ljubomorom kolega zbog Mesmerove slave koja je započela u Austriji i nastavila se u Francuskoj, a ovdje i zbog rivaliteta s kraljem Lujem XVI. koji je rukopolaganjem liječio ljude. Tako se pomračila njegova *Fortuna* i njegova *Gloria*, pa mu je pripisano da je diskreditiran time što se vezivao na okultizam i ezoteriju. U svrhu službenog testiranja mesmerizma 1774. sastala su se dva povjerenstva. Jedno se sastojalo od četiri člana Akademije znanosti kojoj je na čelu bio američki znanstvenik, državnik i pisac Benjamin Franklin (1706.–1790.), dok je bio veleposlanik u Francuskoj (1776.–1785.). Franklin je inače svjetsku slavu i ugled stekao za svoj znanstveni rad koji uključuje novu teoriju o prirodi elektriciteta te za izum gromobrana. U komisiji je bio i Antoine-Laurent Lavoisier (1734.–1794.), francuski kemičar, jedan od osnivača moderne kemije (oborio je flogistonsku teoriju).

Drugo je povjerenstvo bilo peteročlano s Medicinske akademije. Proučili su Mesmerove postupke i njegove teoretske postavke. Parcijalno su prihva-

tili postojanje pojavnosti i uspjeh liječenja, ali nisu prihvatili tumačenje magnetizma, tj. da u fenomenu koji se prema Mesmerovoj metodi može opaziti pri magnetiziranju, nema ničega što bi se moglo obrazložiti kao posljedica nekog djelovanja, pa se ti postupci u daljnjoj perspektivi lako mogu preinačiti u zlo, te loše djeluju na znanje i moral, osobito žena. Takvo komisijско obrazloženje uklopilo je i negiranje sugestije i hipnoze, a što je uključivao mesmerizam. Takav nalaz i posljedičan postupak bio je obilježjem tada vladajućeg europskoga racionalizma, vulgarno-materijalističkog naivnog svjetonazora i Zeitgeista XVIII. stoljeća, kada se još nije moglo ni zamisliti da postoji nesvjesno. Mesmer nije mogao pružiti druga, nova tumačenja, ostajući pri tvrdnji o mističnoj sili. Proglasili su ga šarlatanom, lakrdijašem. Ali u Francuskoj se mesmerizam ipak bio prvi ukorijenio i tu se razgranao u niz čudačkih postupaka i smiješnih teorija, što je potpuno prekrilo sve što je u Mesmerovim saznanjima bilo spomena vrijedno i korisno. Još je jedanput Mesmer bio progнан te je nastavio lutati Europom, skravisši se u Švicarskoj gdje je umro u siromaštvu, potpuno zaboravljen.

PRVI PLODOVI DOPRINOSA

I nakon Mesmera, međutim, praksa je hipnoze – mesmerizma cvjetala u Njemačkoj, liječnici su u Engleskoj i Indiji koristili mesmerizam u anesteziji bolesnika, u stomatološkoj praksi ili pri malim kirurškim zahvatima, a bolesnici su doista bili u stanju transa.

Tek se Mesmerov suvremenik, kirurg, podrijetlom Škot, James Braid (1795.–1869.) u knjizi *Neurohipnologija* 1843. prvi predložio naziv hipnoza za stanja provocirane (auto)sugestibilnosti, što je u načelu bilo isto, prema suvremenom poimanju, stanjima transa u koja je Mesmer dovodio svoje pacijente i tako polučio kupiranje neurotskih poremećaja.

Sve kasnije znanstvene diskusije i analize mesmerizma u Francuskoj, zapravo nisu pridonijele nikakvu pomaku u znanosti toga područja od mjesta do kojega je dopro Mesmer. Mesmerovo djelo nastavio je James Braid koji je u svojoj knjizi sabrao iskustva proteklih desetljeća o životinjskom magnetizmu. Upozoreno je ponovno na zanimljive pojave koje je moguće postići hipnozom, npr. somnambulizam, posthipnotičku zapovijest, anesteziju i dr. Najvažnije je bilo da posrednik koji u hipnotiziranom bolesniku uzrokuje te pojave i promjene nije nekakav fluid ili slična supstancija. Braid je smatrao da je u hipnozi bitna psihička preinaka koju pacijent u pokusu pod vodstvom hipnotizera doživi i da te pojavnosti ovise o sposobnosti bolesnikove mašte i prepuštenosti.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Tako je još od vremena A. F. Mesmera postavljen temelj psihoterapijskoj metodi – hipnozi, no sada, prema Braidu, na zdravim teoretskim osnovama.

Mesmer je, dakle, izazvao veliko zanimanje među europskom aristokracijom i inteligencijom, proklamirajući postojanje fluida koji ispunjava kozmos i predstavlja sredstvo putem kojega su ljudi povezani s prirodom, a i međusobno. S obzirom na njegovu teoriju (neki bi rekli pseudoteoriju), etiologija bolesti može se pratiti do poremećaja ovog fluida u tijelu. Zdravlje ovisi o ponovnom uspostavljanju prave ravnoteže fluida. Magnetizer – hipnotizer – terapeut liječio je bolesnike koristeći svoj osobni fluid – svoj vlastiti “životinjski magnetizam”, da bi izbalansirao fluide. Tako i danas bioenergoterapeuti – iscjelitelji – nadriliječnici tvrde da troše svoju bioenergiju ili je prenose s božanstva, iz prane, iscrpljuju se i na sebe navlače bolesti, obolijevaju – “puna su ih groblja”. Mesmer je tvrdio da je u stanju pospješiti liječenje poticanjem kriza, npr. ponavljanim izazivanjem simptoma od kojih je pacijent patio s ciljem da iscrpi znakove bolesti do točke njihova nestanka (tu je možda posudio homeopatsku ideju *similia similibus curantur*).

PREDSTADIJ PSIHOANALIZE

A radio je zapravo na ranim, prekurzornim psihoanalitičkim postavkama, dopustivši bolesnicima da iz nesvjesnog, u stanju transa, izvuku traumatski doživljaj i događaj te ga abreagiraju u tzv. krizi, velikome histeričnom napadaju, što je poslije radio i Jean Martin Charcot (1825.–1893.), a i sam Freud Sigmund (1856.–1939.).

Tu je zapravo i početak priče o transferu. Mesmer je, naime, vjerovao da uspjeh njegovih napora ovisi o raportu između hipnotizera i bolesnika. Opazio je da nakon što se pojavila kriza, pacijent općenito nije upamtio ništa od onoga što se dogodilo. Mesmer je intuitivno razumio da su neki elementi u našim životima suviše bolni, prijeteći ili neusuglašeni, da bi bili izvučeni, isporučeni i pregledani sa strane svjesne opservacije. Koncept i primjena hipnoze postupno su zamijenili magnetizam i počeli, zapravo preko Jamesa Braida, nalaziti svoje mjesto u znanosti jer su to tada dopuštale i druge svjetonazorno-filozofijske okolnosti, kao i sam duh vremena, promijenjen hodom znanosti, napretka i boljitka. Ipak, i nakon dva desetljeća, kada je Eugene Azam u Francuskoj uvodio i primjenjivao koncept i proceduru hipnotičke tehnike, koje je Braid razvio u Engleskoj, naišao je na hladan prijam svojih kolega u vrijeme kada su još hipnotizam i mesmerizam

Mesmerska seansa u Parizu. Histerične žene u transu.

Mesmer's session in Paris. Hysterical women in trance.

smatrani pukim šarlatanstvom. Ni tridesetak godina poslije Azam nije dobio dužno prihvaćanje i poštovanje, dok Jean Martin Charcot, čije je izučavanje histerije (konverzivne nauroze) rehabilitiralo hipnotički fenomen, priznaje Azama javno kao pionira na tom području u Francuskoj (premda taj naziv pripada u svijetu zapravo Mesmeru). Ideja animalnog magnetizma koju je Mesmer isticao, bila je zapravo uvod u hipnozu kao tehniku sugestivnog djelovanja.

Jean Martin Charcot (slijedeći put koji su u Francuskoj utrli Mesmerovi učenici, njih nemali broj i na znanstvenim temeljima razradili hipnologiju i hipnoterapiju) ponovno je 1870. počeo koristiti hipnozu na slučajevima konverzivnog poremećaja, tada zvanog još histerija.

POČECI PSIHOANALIZE

Mesmera preko Charcota crvena nit vodi do psihoanalize. Tim su tragom, naime, nastavili Pierre Janet, nazvan francuskim Freudom, Josef Breuer (1842.–1938.) i Sigmund Freud, liječeći u početku bolesnike hipnozom. Tako se Mesmer može smatrati začetnikom hipnoterapije koja je Freudu pomogla na putu prema dubinskoj psihologiji – psihoanalizi – teoriji i terapiji epohe, s golemim utjecajem na brojna područja (filozofija, umjetnost, psihijatrija...). Među ostalima, u Francuskoj vrijedno je spomenuti Ambroisea Liebeaulta, Hypolita Marie Bernheima (1840.–1919.),

a posebno se isticao spomenuti Eugéne Azam. I u Rusiji su nastavili proučavati i primjenjivati hipnozu B. M. Bechterew, Ivan Petrovič Pavlov (1854.–1936.) – nobelovac 1904., B. Birman, K. Platanov i M. Lebedinski, unijevši i neke inovacije i modifikacije.

Tako se, dakle, u nepovoljnim prilikama začela oblikovati genijalna misaona konstrukcija sa sasvim pogrešnim postavkama, a pojavljuje se ovdje kao povijesna karika koja je počela voditi od Mesmera preko Braida i dr. hipnotizera do samoga Freuda i prodora u nesvjesno.

POST SCRIPTUM

Nekoliko godina prije Francuskog veleprevrata 1789. jedan je Mesmerov učenik, feudalni patricijski čovjekoljubac Amand Marie Jacques de Chastenet, Marcuis de Puységur (1751.– 1825.) navodno prvi primijenio adjuvantnu lječidbenu metodu koja je potom prepoznata i priznata kao hipnoza.

Eksperimentirao je s učinkovitošću te enigmatske procedure i provjeravao je u fascinantnim javnim predstavama ispod kakva brijesta u selu Buzancyu, koristeći svoje velikaške slugе, kmetove, ali i malograđane s tog područja. Potom, kada je navodno postao mondijalno poznat, hipnotizirao je i bolesnike. Tom markizu (naslov iznad grofa, a ispod vojvode) Puységuru neki pripisuju značenje otkrivača terapijskog sredstva koje je potaknulo hektički proučavateljski tijek, što je čovječjoj žudnji za duševnom i tjelesnom srećom pružio nov pravac. U to su doba neurotični bogataši u Mesmerovoj klinici u Parizu vibrirali pipajući željezne opiljke i staklene šiljke u električnim kupkama. U skarednim su se pozama histerično valjali po tlu i prepuštali krajnje čudesnim somatskim i spiritualnim senzacijama. Taj se fenomen nije tada moglo svrstati u neke poznate kategorije, a čija se pojavnost tada sasvim ispravno doživljavala senzacionalistički. Pod drvetom u Buzancyju, u magnetskom su transu seljani i malograđani verbalno-ispovjedno na vidjelo iznašali fantastične, u podsvijesti dotle pohranjene, tajne i prouzročeni transom se u snoviđenju prepuštali doloroznim otkrićima o sebi samima. Psihoanalitički su dovodili u svijest zapretene traumatske doživljaje iz djetinjstva te ih tako abreagirali, izventilirali. Nekoliko godina nakon metaforičkog juriša na Bastillu podsvijesti, buržoaska je klasa u krvavom metežu ustanovila svoju vlast.

Na nekoliko je strana, dakle, afirmirana hipnoza, prekurzor psihoanalize!

MESMEROVI NASTAVLJAČI

Philippe François Deleuze (1753.–1835.) – pristaša Puységurov, bio je pronalazač sugestije hipnotičke zapovijesti.

José Custodio de Faria (1755.–1819.) – portugalski putujući svećenik izdvojio je mesmerizam od obilježja karaktera hipnotiziranog, prije svega to je proizlazilo iz njegove volje za suradnjom.

John Elliotson (1791.–1868.) – profesor kirurgije na *University College* u Londonu i prema američkim izvorima izumitelj stetoskopa. Počeo je mesmerizam studirati u vezi s kontrolom boli, što ga je stajalo zaposlenja.

James Braid (1795.–1860.). Nakon Mesmera shvaćanje hipnoze počelo se polako premještati od “vanjske snage” hipnotizera na “unutarnju” snagu pacijenta. Jedan od prvih koji je “magnetsko spavanje” objasnio unutarnjim razvojnim procesima pacijenta, bio je škotski liječnik i kirurg James Braid koji je u Manchesteru (Engleska) imao ordinaciju. Braid je isprva smatrao da se pri hipnozi radi o nekoj vrsti spavanja. Zato je taj fenomen nazvao *Neurohypnologie*, “nervozan san”, a poslije “hipnoza”, što se izvodi od imena grčkog boga sna Hypnosa. Kratko vrijeme prije smrti, Braid je promijenio mišljenje i objasnio “hipnozu” kao “koncentraciju pažnje i povišene mašte”, a htio je taj pojam zamijeniti s *Monoideismusom*. Ali bilo je prekasno: značenje “hipnoza” čvrsto se ukorijenilo.

LITERATURA

Webster's Encyclopedic Dictionary. New York: Lexicon Publication, Inc. 1988, str. 389.

Milčinski L. Psihijatrija. Ljubljana: DDV Univerzum, 1978.

Kecmanović D, Ur. Psihijatrija, Tom I. Beograd – Zagreb: Medicinska knjiga, 1989.

Goldman H. H. Review of General Psychiatry. East Norwalk Lange: Prentice Hall Int., 1988.

Kaplan H. J, Sadock B. J. Comprehensice Textbook of Psychaitry/VI. Baltimore: Williams – Wilkins, 1995.

Eysenk H. J. et al. Encyclopedia od Psychology, Vol.2. Bugay: Suffolk, 1975, str. 661.

Mesmer F. A.: Mèmoire sur la dècouverte du magnètisme animal. Geneve, 1779.; eng. prijevod: Mesmerism, London, 1948.

Sloterdijk P. Čarobno drvo. Nastanak psihoanalize godine 1785. Epski pokušaj za filozofiju psihologije, Zagreb: Demetra, 2001.

SAŽETAK

Moderna hipnoza počinje s austrijskim liječnikom Franzom Antonom Mesmerom (1734.–1815.) koji je vjerovao da pojava, poslije znana kao mezmerizam, animalni magnetizam odnosno fluidum, proizlazi iz fluida koji kola tijelom bolesnika odnosno između bolesnika i liječnika, tj. hipnotičara ili magnetizera. Izraz hipnoza uveo je škotski kirurg James Braid (1795.–1860.) 1840-ih, vjerujući da je hipnotizirana osoba u posebnome uspavanome stanju, tj. transu. Krajem XIX. stoljeća francuski je neurolog Jean Martin Charcot (1825.–1893.) smatrao da je hipnoza posebno fiziološko stanje, a njegov suvremenik Hypnotite-Marie Bernheim (1840.–1919.) vjerovao je da je to fiziološko stanje povećane sugestivnosti. Sigmund Freud, koji je studirao s Charcotom, rabio je hipnozu ne bi li svojim pacijentima pomogao da oslobode potisnuta sjećanja. Tada je primijetio da pacijenti u hipnozi ponovno proživljavaju traumatska iskustva, što je poznato kao abreakcija. Poslije je hipnozu zamijenio tehnikom slobodnih asocijacija. Danas se hipnoza rabi kao oblik liječenja (hipnoterapija), kao metoda ispitivanja kojom se iz pamćenja pokušavaju dozvati zaboravljeni događaji te kao istraživački alat. Prema riječima Caplana i Sadocka, F. A. Mesmer općenito se smatra ishodištem moderne psihoterapije, a iz ranih metoda mezmerizma razvile su se složenije i sofisticiranije metode liječenja. Premda je Mesmer radio s osobama koje su patile od svakojakih neurotičnih stanja i premda su njegovi klinički uspjesi posljedica psiholoških procesa koje su ti postupci pokrenuli u njegovih pacijenata, Mesmerove su teoretske postavke i razumijevanje prirode liječenja te posebnih postupaka koje je razvio u potpunoj opreci s onima psihoanalize XX. stoljeća. Mesmer je jedan od kamena temeljaca razvoja psihoanalize s pomoću hipnoze, ponajviše u osoba u stanju histerije.

Ključne riječi: povijest medicine, XVIII. i XIX. stoljeće, psihoterapija, hipnoterapija, Franz Anton Mesmer, Austrija